

«Boriss Godunov» tõi hulga karakterit ja dramaatilist toonust tabavaid osatäitmisi. Pildil Mati Palm tsaar Borissina.

HARRI ROSPU

Verine võimumäng Estonia laval

Enam kui 130 aasta eest kirjutatud «Boriss Godunovi» helikeel mõjub tänagi värskest

EVI ARUJÄRV
muusikakriitik

Puškini draamale ja Nikolai Karamzini «Vene riigi ajaloo» toetuv Mussorgski «Boriss Godunov» on lugu võimust, kuriteost, süüst ja vastutusest.

Bojaaride manipuleeritud rahva nõudel tõuseb Venemaa troonile tsaar Boriss, kes variseb ooperi lõpuvaatuses kokku veresüü (laps-troonipärija tapmise) ja võimukoorma raskuse all. Troonile astub «isehakanu» koos võõramaalannast armukesega.

Teosest kumab bütsantslikult hierarhiline ja slaavi fatalistlik mõtteilm: isalik tsaar ja abitu lapsena kujutatud rahvamass; surma lunastusjõud; lumpeni ja «vaimust vaese» suu

Esietendus Estonias

Modest Mussorgski «Boriss Godunov» (1869/72)

Lavastaja Neeme Kuningas, dirigent Paul Mägi, lavakujundus Anna Kontek (Soome), kostüümid Marina Sokolova (Venemaa), valguskunstnik Esko Suhonen (Soome).

27. aprillil Rahvusooperis Estonia

Lisaks Vahtre sööb ja salgab: tänane poliitika kui PR-teater ja puhas «märgiloome» künnab ja kastab nagu üks mees primitiivnimese mustvalget mõtteilma. Küsimus on rohkem konsensust loovate ideaalstruktuuride eri nimetustes (kümme käsku; rahvusriik, kommunism, europaradiis, «parem elu») ja patendis...

Staatilised liikumised

koloriidis. Liikumised on enamasti staatilised.

Akrobaatikat toovad kõrtsistseen, pisut delikaatset võimlemist II vaatuse voodiepisoodis ja skulpturaalne dünaamika massistseenides. Lavasurm teadagi on «koreograafiliselt» raskeim ülesanne.

Üle 130 aasta tagasi kirjutatud ooperi helikeel mõjub tänagi värskest. Sellel on modernis-

maatilist toonust tabavaid väiksemaid osatäitmisi – Jassi Zahharovi jesuiit Rangoni, Heli Veskuse tsaaritütar Ksenja, Mare Jõgeva amme rollis. Oli rida kenasti välja mängitud kõrvalrolle: Carmen Puisi dünaamiline Kõrtsiperenaine, koloriitsed kerjused Varlaam ja Missail (Mart Laur ja Mati Vaikmaa). Usurpaator Grigori osa laulnud Vello Jürna puhul häiris pisut ajuti välja lööv intoneerimise puisus.

Mati Palmi rolli kõrghetk tsaar Borissina olid dramaatilise, rikka emotsionaalse skaalaga viienda pildi monoloog. Mängulistel põhjustel pisut vähem kandis ooperi lõpustseen. Tervikuna oli osatäitmine vokaalselt justkui pisut sordiini all. Tsaari «vastasmängija», hullu pühamehe Jurodivõ roll (Jan

Puškini draamale ja Nikolai Karamzini «Vene riigi ajaloole» toetuv Mussorgski «Boriss Godunov» on lugu võimust, kuriteost, süüst ja vastutusest.

Bojaaride manipuleeritud rahva nõudel tõuse Venemaa troonile tsaar Boriss, kes variseb ooperi lõpuvaatuses kokku veresüü (laps-troonipärija tapmise) ja võimukoorma raskuse all. Troonile astub «isehakanu» koos võõramaalannast armukesega.

Teostest kumab bütsantslikult hierarhiline ja slaavi fatalistlik mõtteilm: isalik tsaar ja abitu lapsena kujutatud rahvassurma; surma lunastusjõud; lumpeni ja «vaimust vaese» suu läbi kõnelev jumal. Piinlikult pateetiline lugu ajalikus kontekstis, kus «rahvas» on midagi marginaalset ja kus poliitika rümpas on vältimatu, kuid üldiselt tähtsusetu hügieeniprobleem.

Vana ooperi alusmüür, klassikalise moraali ideaalstruktuurid (kangelasmüüt, süü ja vastutuse dogmad) on Freudist alates rängasti murenenud. Freud õpetas sobilikult ümberkirjelduse teel süüid ratsionaliseerima. Populaarfreudistlikud enesekaitsetehnikad ulatuvad täna privaatsfäärist ühiskondlike rollide tõlgendustesse.

Verivärske näide: Lauri Vahtra ajakajaline kirjeldus (Eesti Ekspress, 26.04.) juhtidelt jumal-inimese vooruslikkust ootavast «totalitaarinimesest», kellele käib üle jõu «nüansseeritud» suhtumine võimukandja «tühistesse eksimustesse».

Vastutusehirmus poliitik annab võimule turvaliselt inimliku suurusjärgu – ja demoniseerib rahva (vähimagi «nüansseerimise» katseta) arutuks massiks, kes türanne troonile upitab. Sama ämber.

Modest Mussorgski «Boriss Godunov» (1869/72)

Lavastaja Neeme Kuningas, dirigent Paul Mägi, lavakujundus Anna Kontek (Soome), kostüümid Marina Sokolova (Venemaa), valguskunstnik Esko Suhonen (Soome).

27. aprillil Rahvusooperis Estonia

Lisaks Vahtra sööb ja salgab: tänane poliitika kui PR-teater ja puhas «mürgiloome» künnab ja kastab nagu üks mees primitiivse inimese mustvalget mõtteilma. Küsimus on rohkem konsensusust loovate ideaalstruktuuride eri nimetustes (kümme käsku; rahvusriik, kommunism, europaradiis, «parem elu») ja patendis...

Staatilised liikumised

Ümberkirjeldused küll murendavad, aga mälestus moraalist jääb... Lavastuses otse publikusse halav, manipuleeritav ja kaltsudes rahvassurma oli ühtlasi ka kohalikkude ellu sihitud. Ja Borissi monoloogides mõjus igihaljas retoorika võimu isalikust hoolitsusest, poliitiliste sõprade reetlikkusest ja rahva tänamatusest kuidagi liiga ajakajaliseltki.

Lugu ooperis ju eriti ei olegi, kõik tähtis on inimhinges: Borissi surma ja süü nägemused, vale-Dmitri vaiksel tärkav võimuha, Marina mäng armastuse ja ahnuse klaviatuuril. Rahvahulga nutt ja hala, «jumalainimeste» lapsesuised kommentaarid vaid võimendavad ja visualiseerivad «sisemist».

Ooperi lavaruum on peaaegu tühi (kujundus – Anna Kontek, valgus – Philippe Mombellet): geomeetrisel sambad, kolmnurkpinnad (võimukolmnurk...). Aktsente annab lihtne värvisümboolika («vaimulik» sinine ja veresüüle viitav punane), delikaatsed väljavalgustamised tumedas üld-

koloriidis. Liikumised on enamasti staatilised.

Akrobaatikat toovad kõrtsistseen, pisut delikaatset võimlemist II vaatuse voodiepisoodis ja skulpturaalne dünaamika massistseenides. Lavasurm teadagi on «koreograafiliselt» raskeim ülesanne.

Üle 130 aasta tagasi kirjutatud ooperi helikeel mõjub tänagi värske. Sellel on modernismi ja «minimaalmõtlemise» tunnuseid: teravdunud intonatsioonitaju; psühholoogiline ausus; loobumine žanri «mootorsetest» vormidest. Orkester on üks osaline karakteriseeritud kõneliini polüfoonias.

Slaavi (vene ja poola) intervallika ja rütmid; kõlavärvi dramaturgiline roll; orkestrirepliid kōnekad sekkumised. Karm, «ilutu», kuid dünaamiline ja täpsust eeldav stiil, mille faktuur esietendusel veel päriselt ei haakunud.

Häid osatäitmisi

Mussorgski kõnerütmid nõuavad orkestri ja vokaali paindlikku koostööd. Selle ühistöö konaruste taha jäi mõnegi vokaalrepliigi loomulikkus ja psühholoogiline «täidetuse» (eriti esimeses vaatuses). Vokaalkōne siiruse ja täidetusega jättis eriti hea mulje Leonid Savitski kroonik Pimen, aga ka Ivo Kuuse lauldud Vürst Šuiski. Paindlikkusega ja karakterisusega jäi meelde Riina Airene poola kaunitar Marina Mnizek.

Oli hulk karakterit ja dra-

maid osatäitmisi – Jassi Zahharovi jesuiit Rangoni, Heli Vesku tsaaritütar Ksenja, Mare Jõgeva amme rollis. Oli rida kenasti välja mängitud kõrvalrolle: Carmen Puisi dünaamiline kõrtsiperenaine, koloriitsed kerjusemängud Varlaam ja Missail (Mart Laur ja Mati Vaikmaa). Usurpaator Grigori osa laulnud Vello Jürna puhul häiris pisut ajuti välja lõöv intoneerimise puisus.

Mati Palmi rolli kõrghetk tsaar Borissina olid dramaatilised, rikka emotsionaalse skaalaga viienda pildi monoloog. Mängulistel põhjustel pisut vähem kandis ooperi lõpustseen. Tervikuna oli osatäitmine vokaalselt justkui pisut sordiini all. Tsaari «vastasmängija», hullu pühamehe Jurodivõvi roll (Jan Oja) nõuaks aga vabamat, tehnikat piiridest välja küündivat karakteriimisoskust.

Mussorgski ei kultiveeri muusikas «ilu». Tema ooperi väljendusjõud on kompromissituult ja üksnes keeletunnetuses, intoneeritud sõna tunnetuses. Kui miski lavastust tervikuna lihvida võiks, siis see tavapärane ja aegumatu: muusikaliste hingeliikumiste ja lavaliikumiste loomuliku «sünkroonsuse» saavutamine.

Lavastuse põhiheli oli delikaatne, lihtsustust vältiv. Lugu veavad tumedad, stiihilised, hinge söövitavad meeleseisundid. Toimuval on fataalsuse pitsier peal. Aga rollilahendused on enamasti inimlikult nüansseeritud.

On kannatust ja kirgi, aga mitte demoniseeritud tegelasi. Deemoniteta on vaatamängu vähem ja süü piirid jäävad häguseks.

Leebus ja eetiline ambivalents kõnelevad lavastuse «seestpoolt» ümbermõtestamisest. Mis teadagi on märksa vähem efektna kui elupiltide lavale toomine,